

De grafzerk van Antonius de Fürstenberg, proost van Börglum, in Nijmegen gevonden

In het voorjaar van 1980 werden in de benedenstad van Nijmegen, vlak bij de Waal, opgravingen verricht onder leiding van het R.O.B.: Rijksbureau voor Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort; dit in verband met het bouwrijp maken van terreinen aan de Nonnenstraat, Nonnenplaats en Priemstraat voor nieuwbouw. Men stootte hierbij op de fundamenteën van het 13e-eeuws, tufstenen kerkje met toren van het voormalige Norbertinessenklooster Maria Magdalena. Over dit vroege kerkje was later een iets groter bakstenen kerkje van gotische stijl gebouwd. In de kerkvloer lag een twintigtal gemetselde grafkeldertjes en een drietal verplaatste, natuurstenen grafzerken. Een van deze zerken, die op 2 april werd blootgelegd, viel al dadelijk op door het materiaal, gele zandsteen, het formaat, 236 (oorspronkelijk ± 300) $\times$ 131 cm en ± 20 cm dikte, de rijke afbeelding en uitvoerige epigrafen. Op de grafsteen ligt de figuur van een priester uitgehouwen, gekleed in albe, kazuifel en manipel; hoofd, linkerschouder en linkerarm en kelk zijn helaas weggekapt. De figuur ligt tussen twee renaissanceïstische pilasters onder een nisboog. De teksten staan zowel op de pilasters als op de randen van de zerk rondom. Op de drie nog resterende hoeken van de grafplaat staan geslachtswapens, wellicht die van de grootouders. Aan de voeten van de priester ligt zijn wapen, door twee putti gehouden en gedekt met kroon, helm, helmkleed en vederbos.

De randtekst, voorzover aanwezig, luidt, met oplossing van de afkortingstekens; «..... *et dominus Antonius Furstenberg, decretorum doctor, s. theologiae baccalaureus, praepositus Burglavensis, prothonotarius ac Wesaliae ecclesiae pastor, obdormivit*» (datum ontbreekt). De tekst op de pilasters, een distichon, waarvan de helft van de eerste versregel ontbreekt, geeft te lezen: «..... *Furstenbergiaco / stemmate natus habens || religiosam animam coelesti reddidit aulae / sedulitate pia quod meditatus obit*».

Het is dus de grafzerk van Anton van Fürstenberg, de proost van het premonstratenzerklooster Börglum (Burglavium) in Denemarken, 1509-1533, over wie BACKMUND in zijn *Monasticon* meldt: «*E nobili genere Germaniae, fuit unus ex praeclarissimis praelatis in septentrione, irruente*

¹⁾ Uitvoerige krantenberichten met foto's over de opgravingen verschenen in *De Gelderlander* van 2, 4 en 19 april, 31 mei en 7 juni 1980.

²⁾ Zie N. BACKMUND, *Monasticon Praemonstratense*, II, Straubing, 1952, p. 312.

haeresi Lutherana, ac forsán insignissimus doctor iuris canonici sui temporis»³. Geboren rond 1470 op de burcht Waterlappe bij Neheim-Hüsten (Westfalen), en zoals zijn 3 broers en 5 zusters voorbestemd voor de geestelijke stand, werd hij kanunnik van Cappenberg, studeerde blijkens de matrikels van 1495 en 1498 romeins en kerkelijk recht in Bologna en verkreeg er de titels van magister artium et doctor decretorum⁴). Zeer jong, nog als student verwierf hij de prebende van het pastoraat van Wezel (Wesel bij Xanten aan de Rijn). In 1507 bekleedde hij even de leerstoel kerkrecht aan de in 1479 gestichte universiteit van Kopenhagen, maar werd spoedig proost van Börghum in Noord-Jutland, met behoud van zijn pastoraat-de-jure in Wezel. Als proost was hij lid van de Rijksraad van Denemarken, leidde hij meerdere malen vredesonderhandelingen met de Zweden, en stond hij koning Johan bij aan diens sterfbed. In 1520 trad hij, half gedwongen door het ordinariaat, als proost af. Vanaf 1523 verblijft hij metterwoon in Wezel en krijgt hij er in de komende jaren te maken met de Reformatie, die vanuit de Latijnse School en het Augustijnenklooster de stad geestelijk en politiek in beroering brengt. Als laatste katholieke pastoor aldaar stelt hij zich aanvankelijk hevig te weer in zijn preken, met banbrief en wetboek, maar wanneer in 1535 ook nog Wederdopers in de stad komen en hij fysiek verzwakt, geraakt Wezel steeds vaster onder de invloed van de nieuwe leer en haar praktijken. Op Pasen 1540 wordt het Avondmaal door de moderne geestelijken van de stad onder twee gedaanten genuttigd; Wezel geldt nadien als een stad van de Augsburgse Confessie. Von Fürstenberg verdwijnt geruisloos uit de stadsannalen. Zijn sterfjaar ligt niet vast, maar de vroegere auteurs noemen het jaar 1541, wat met de stijl van de grafzerk niet in tegenspraak is.

Bij de vondst van Fürstenberg's grafsteen te Nijmegen rees natuurlijk de vraag, waarom hij zich niet eerder in het Norbertinessenklooster Oberndorf vlakbij Wezel had laten begraven, dan in de 60 km verder gelegen keizersstad. Wellicht speelde het geestelijk klimaat van Wezel

³) Zie BACKMUND, *Monasticon*, I, Straubing, 1949, p. 267.

⁴) Voor deze en volgende biografische gegevens werd voornamelijk benut een reeks uitvoerige krantenartikelen in de *Rheinische Post*, editie *An Rhein und Lippe*, Wesel, onder de hoofdtitel: *Letzter katholischer Pfarrer an Sankt Willibrord in Wesel*, van datum 24 mei, 7 juni en 12 juli 1980. De auteur is Frieder Boss, Archivinspektor aan het Hessisches Staatsarchiv Darmstadt, die bezig is met de biografie van Anton von Fürstenberg. Voor de genealogische data en de stamboom van Anton von F. alsook het *Votivbild* met diens portret, zie: *Fürstenbergsche Geschichte*, Zweiter Band, Münster i.W. 1971, confer *Anal. Praem.*, 56, 1980, p. 140.

hierbij een rol en zocht hij zijn toevlucht in het Norbertinessenconvent van de stad Nijmegen, die tot in de tachtiger jaren katholiek bleef. Dat hij met de Nonnen van Maria Magdalena nauwe betrekkingen onderhield, blijkt uit een lijst van de zes voornaamste weldoeners van dit klooster, opgemaakt door de Bernensis Petrus Rovers, pastoor in Heeswijk in de 17e eeuw. In deze lijst wordt gezegd: «*Dominus Antonius Forstenborch S.T.D. quotidianam ex suo patrimonio ibi fundavit missam*»⁵). Deze zeer rijke fundatie van Requiem maakt zijn begrafenis in het Nijmeegs zusterklooster verklaarbaar, al weten wij niets over zijn laatste levensdagen en zijn preciese sterfdatum.

De grafzerk van Antonius de Fürstenberg is ondergebracht in de ontvangsthal van het Nijmeegs Museum «Commanderie van Sint Jan», gelegen nabij het terrein, waar vroeger het Norbertinessenklooster gestaan heeft⁶).

Abdij van Berne
Abdijstraat 49
5473 AD Heeswijk-Dinther
(Nederland)

H. VAN BAVEL

⁵) Ms. Petrus Rovers, blz. 176, afd. II, A. 11, Archief Abdij Berne.

⁶) Evenals twee andere zerken (midden 14e eeuw en 1538), alsook een fragment van een zerk van 1228.